

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 94(=163.2)(478)(043.2)

DUMINICA IVAN

COLONIILE BULGARILOR ÎN BASARABIA (ANII 1806-1856)

611.02 ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie,
Universitatea de Stat din Moldova

Conducător științific:

GUMENĂI Ion, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade).

Referenți oficiali:

1. **DRAGNEV Demir**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, membru corespondent al AȘM.
2. **ȚVIRCUN Victor**, doctor habilitat în pedagogie, conferențiar universitar.

Componența Consiliului științific specializat:

1. **TOMULEȚ Valentin**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar – *președinte*.
2. **ROTARU Liliana**, doctor în istorie, conferențiar universitar – *secretar științific*.
3. **EREMIA Ion**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar.
4. **COCĂRLĂ Pavel**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar.
5. **CERVENCOV Nicolai**, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar.
6. **CERETEU Igor**, doctor în istorie, conferențiar universitar.
7. **FURTUNĂ Alexandru**, doctor în istorie, conferențiar cercetător.

Susținerea tezei va avea loc la 28 aprilie 2017, ora 15⁰⁰, în ședința Consiliului științific specializat D 30.611.02-03 din cadrul Universității de Stat din Moldova, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, MD-2009, Republica Moldova, blocul IV, aula 222.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldova (str. A. Mateevici, 60) și pe pagina web a C.N.A.A. (<http://www.cnaa.acad.md>).

Autoreferatul a fost expediat la data de 27 martie 2017.

Secretar științific al Consiliului științific specializat,
ROTARU Liliana, doctor în istorie, conferențiar universitar

_____

Conducător științific,
GUMENĂI Ion, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar

_____

Autor
DUMINICA Ivan

_____

(© Ivan Duminica, 2017)

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei. Istoria coloniilor bulgarilor din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea este un subiect de cercetare a cărui actualitate este incontestabilă. La moment, comunitatea bulgară aniversează 200 de ani ai existenței sale în Basarabia. Putem menționa însă că până în prezent studiul acestei teme s-a făcut fragmentar, pe componente. În aceste condiții, prezintă interes tratarea cât mai completă a istoriei stabilirii coloniștilor bulgari în Basarabia, determinarea premiselor și concretizarea particularităților acestui proces de migrare și colonizare. Conform recensământului din 2004 realizat în Republica Moldova, din numărul total al populației republicii de 3 938 679 de persoane, bulgarii constituie 79 520 de persoane sau 2,0%. Ținând cont de faptul că o bună parte a etnicilor bulgari descendenți ai imigranților transdanubieni sunt așezați în Ucraina de azi (Bugeac), unde numărul lor (conform recensământului din 2001 din Ucraina) a fost stabilit la 204 600 de persoane, se poate estima că numărul total al bulgarilor în Republica Moldova și Ucraina este de 284 120 de persoane [37, c. 518, 527]. Se observă clar că ponderea lor este foarte importantă în spațiul basarabean, mărginit de râurile Prut și Nistru și de Marea Neagră. Relevanța temei derivă și din faptul că în ultimii ani a crescut foarte mult interesul bulgarilor basarabeni înșiși față de cunoașterea istoriei proprii, a stabilirii și a dezvoltării lor pe teritoriul Basarabiei. Nu sunt de neglijat problemele legate de procesul formării coloniilor, de relațiile cu etniile vecine, de atitudinea autorităților față de această comunitate etnică în diferite perioade. De aici derivă și necesitatea pregătirii unor lucrări științifice, axate pe surse documentare, deci veridice, care ar satisface cerințele din ce în ce mai exigente ale societății din Republicii Moldova, în general, și ale comunității bulgarilor, în special. Astfel de studii provoacă un interes larg în metropolă (adică în Bulgaria), unde se urmărește cu interes atât istoria diasporei, cât și necesitățile actuale ale bulgarilor de pretutindeni. Actualitatea științifică a temei constă în faptul că până la moment, în Republica Moldova nu există lucrări speciale consacrate premiselor colonizării, etapelor principale ale acestui proces, politiciii țariste inițiale față de coloniști sau eforturilor coloniștilor bulgari pentru menținerea limbii, tradițiilor și obiceiurilor lor.

Scopul lucrării constă în studierea cauzelor, a factorilor obiectivi și subiectivi care au generat emigrarea bulgarilor de la sud de Dunăre în Basarabia, precum și în analiza proceselor de dezvoltare socială, economică, spirituală a bulgarilor în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Obiectivele lucrării rezidă în:

- analiza critică a izvoarelor și a istoriografiei referitoare la subiectele abordate în lucrare;
- identificarea cauzelor care au generat emigrarea bulgarilor în Basarabia;
- determinarea așezărilor din care au emigrat bulgarii;
- stabilirea etapelor de bază ale emigrării bulgarilor în Basarabia;
- evidențierea factorilor care au contribuit la migrația internă a coloniștilor bulgari pe teritoriul Basarabiei;
- localizarea geografică a coloniilor după etapele de bază ale colonizării;
- studierea vieții social-economice a bulgarilor;
- cercetarea evoluției vieții spirituale în coloniile bulgare.

Metodologia cercetării științifice. La realizarea tezei s-a acordat preferință metodelor problematico-cronologice și comparativ-istorice, prin intermediul cărora s-a examinat procesul de stabilire și de dezvoltare socială și economică a bulgarilor în Basarabia în anii 1806-1856.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în elucidarea complexă a dezvoltării sociale și economice a coloniilor bulgare în Bugeac în perioada anilor 1806-1856. În circuitul științific au fost introduse izvoare noi din arhive, ce își aduc aportul la stabilirea punctelor de ieșire a emigranților bulgari din metropolă și la cunoașterea modului de formare și organizare a coloniilor. Sub aspect metodologic și factologic, lucrarea abordează în premieră unele subiecte problematice ale colonizării sudului Basarabiei. Se prezintă locul și rolul coloniștilor în dezvoltarea acestei regiuni.

Problema științifică soluționată constă în *elucidarea* situației coloniilor bulgare din Basarabia în perioada anilor 1806-1856, *fapt care a condus* la completarea subiectului de cercetare cu date noi despre dezvoltarea social-economică și spirituală a coloniștilor, *permițând valorizarea* materialului documentar referitor la tema cercetată.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere. Au fost stabilite și explicate etapele de emigrare a bulgarilor în Basarabia în anii 1806-1856. Au fost evidențiate localitățile din Bulgaria de unde au emigrat exponenții comunității bulgare în spațiul pruto-nistean. S-au examinat principalele domenii economice care erau dezvoltate în coloniile bulgare. Au fost analizate procesele culturale care au avut loc în coloniile bulgare din Basarabia în anii 1806-1856. A fost examinată evoluția spirituală a bulgarilor în Basarabia.

Valoarea teoretică și aplicativă a lucrării. Materialele introduse în circuitul științific vor contribui la intensificarea studierii istoriei comunității bulgare din Basarabia. Lucrarea vine să

traseze calea spre cercetarea metodologică a unor probleme, de exemplu dezvoltarea vieții spirituale a comunității bulgare, care până la acest moment nu au fost supuse unor investigații complexe.

Implementarea rezultatelor științifice. Informația din teză poate fi utilizată la elaborarea unor cursuri speciale pentru instituțiile de învățământ superior sau a unor monografii referitoare la istoria etnodemografică și etnosocială a spațiului pruto-nistean. Materialele tezei de doctor pot fi valorificate în elaborarea unui manual la disciplina „Istoria, tradițiile și cultura poporului bulgar”, ce se predă în școlile din Republica Moldova, în care contingentul principal îl constituie elevii bulgari. Rezultatele cercetării pot fi utilizate de către autoritățile de stat în elaborarea politicilor de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova și în vederea integrării grupurilor etnice în societatea noastră.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale cercetării au fost prezentate prin participarea cu comunicări la circa 30 de conferințe naționale și internaționale: Conferința Științifică Internațională *Българите в Северното Причерноморие*, ediția a XII-a (4-6 noiembrie 2011, Sudak, Ucraina); Conferința Științifică Internațională *Societate, cultură și politică în Europa de Est. Tradiții și particularități* (14 iulie 2012, Chișinău); Conférence Scientifique Internationale *La Violence dans le Sud-Est européen. Société. Politique. Culture. Religion* (14-15 decembrie 2012, Chișinău); *Трети международен конгрес по българистика* (23-26 mai 2013, Sofia, Bulgaria); Simpozionul Științific Internațional *Politica Marilor Puteri în Balcani și Europa Centrală* (11-12 octombrie 2013, Chișinău); Conferința Științifică Internațională *Bulgaristica din Republica Moldova* (3-5 martie 2014, Chișinău); Workshop-ul Internațional *Аспекти на историческите миграции у българите от Бесарабия* (18 martie 2014, Sofia, Bulgaria); *Четвърти мартенски студентски четения* (27-28 martie 2014, Veliko Târnovo, Bulgaria); Conferința Științifică Internațională *Етнология на българите* (29 august 2015, Balcik, Bulgaria); Conferința Științifică Internațională *Identități naționale în dialogul intercultural: unitate prin diversitate* (28-31 octombrie 2015, Chișinău); Conferința Științifică Internațională *VIII Дриновські читання* (29-31 martie 2016, Harkov, Ucraina) ș.a. O parte din rezultatele științifice au fost publicate în 10 articole și studii, ce au apărut în reviste de specialitate și în culegeri științifice, editate în țară și peste hotare.

Volumul și structura tezei. Teza este structurată în patru capitole, 14 compartimente, ce însumează 157 pagini de text, bibliografie (365 titluri), 8 tabele, 2 diagrame și 2 fotografii.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Imperiul Rus, Bugeac, bulgari, colonizare, emigrare, privilegiu, coloniști, negustori, mic-burghezi, biserică, școală lancasteriană.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este explicată actualitatea temei, fiind formulat scopul și principalele obiective, sunt arătate cele mai reprezentative metode de cercetare utilizate și problema științifică soluționată.

În Capitolul I, intitulat **Istoriografia și sursele istorice referitoare la coloniile bulgare din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea**, într-o manieră problematiko-cronologică sunt analizate principalele direcții și școli istorice care s-au ocupat de abordarea dezvoltării social-economice și culturale a bulgarilor basarabeni. De asemenea, se face analiza principalelor izvoare, care sunt împărțite în două categorii: inedite și editate. Aceasta s-a realizat cu scopul de a arăta baza istoriografică și izvoristică a cercetării pe care am efectuat-o în teza de doctorat. În același timp, se atrage atenția asupra neajunsurilor și chiar a ideilor eronate din lucrările analizate, ce au derivat din cerințele ideologice ale regimurilor în timpul cărora ele au fost elaborate.

Cercetătorii – reprezentanți ai unei sau altei școli istorice – au particularitățile lor în tratarea problemelor ce țin de istoria etnicilor bulgari din Basarabia. Una din cele mai reprezentative sub acest aspect este școala rusă. Dintre lucrările reprezentanților acestei școli e necesar de menționat lucrarea funcționarului rus Pavel Svinin, care a făcut o descriere istorică a regiunii Basarabia [34]. Svinin acordă o atenție sporită situației demografice din regiune. Din acest punct de vedere, lucrarea sa furnizează informații despre numărul emigranților bulgari din Basarabia, repartizarea acestora pe ținuturi. În același timp, Svinin a descris detaliat principalele ocupații ale bulgarilor.

Primul studiu special consacrat istoriei bulgarilor din Basarabia aparține funcționarului rus Apollon Skalkovski [35]. În lucrarea sa, autorul prezintă informații prețioase privind numărul coloniștilor, ocupațiile de bază, tradițiile lor etc. Datele statistice prezentate în studiul monografic al lui Skalkovski au o pondere importantă, pentru că autorul a avut acces la arhivele statului și, totodată, a contactat direct cu bulgarii, conturându-se astfel un tablou real, deși nu putem exclude aprecieri subiective, mai ales atunci când Skalkovski se referă la datarea întemeierii primelor colonii sau afirmă că factorul principal în favoarea emigrării a fost încrederea că țarul Rusiei este ocrotitorul tuturor neamurilor slave și creștine din Peninsula Balcanică, aflate sub stăpânirea Imperiului Otoman [35, c. 12].

Alexandr Zașciuk a abordat pentru prima dată, după războiul din Crimeea (1853-1856), problema demografiei Basarabiei, acordând o deosebită atenție componentei etnice a populației din regiune [20]. Afară de informațiile de ordin statistic, care nu diferă substanțial de cele ale lui

A. Skalkovski, A. Zaşciuk se referă în mod detaliat la viaţa economică (ocupaţiile agrare, meşteşugurile casnice) şi la stările sociale şi componenţa confesională, informaţia acestuia completând tabloul general al coloniştilor bulgari în această perioadă.

Alexandr Klaus a reliefat trăsăturile specifice ale gospodăriilor agricole bulgare [23]. Autorul furnizează informaţii cu privire la asigurarea cu pământ a coloniştilor, formele de deţinere a pământului, dezvoltarea meşteşugurilor şi a comerţului în colonii.

Un alt cercetător care s-a ocupat de istoria comunităţii bulgare din Basarabia este Nicolai Derjavin [19]. Lucrarea slavistului N. Derjavin a constituit o primă monografie cu caracter generalizator, în care, în baza diferitor izvoare (prioritatea fiind acordată de autor celor statistice), a fost cercetată complex o gamă largă de probleme cu privire la colonizare, numărul şi activitatea economică a coloniştilor bulgari. Derjavin este unul dintre primii cercetători care au analizat critic politica ţaristă de colonizare. El porneşte de pe poziţia că autorităţile ţariste erau interesate de primirea emigranţilor transdanubieni, dată fiind existenţa unui deficit de braţe de muncă [19, c. 41-42, 52-53].

Meritul istoriografiei ruse pre-revoluţionare constă în colectarea şi sistematizarea unui bogat material informaţional cu privire la coloniştii bulgari. În multe privinţe, acest lucru a fost posibil datorită poziţiei sociale ocupate de către autori, majoritatea lor făcând parte din sistemul administrativ sau militar ţarist. Totodată, acest factor a avut o contribuţie negativă, deoarece respectivii autori interpretau emigrarea prin prisma politicii ţariste, care scotea în prim-plan realităţile interne existente în Balcani (situaţia extrem de dificilă în componenţa Imperiului Otoman: impozite mari, represiuni, islamizare şi deznaţionalizare), care au provocat emigrarea bulgarilor. Acest lucru a dus la omiterea unui şir de chestiuni privind interesul autorităţilor ţariste de a popula o serie de teritorii cucerite, slab locuite şi de a forma la hotarele Imperiului Rus zone-tampon locuite de o populaţie slavă, loială Imperiului.

În istoriografia sovietică subiectul legat de colonizarea Bugeacului cu bulgari a fost cercetat, în mare parte, la Chişinău. Postulatul marxist-leninist privind caracterul determinant al relaţiilor economice impunea prioritatea problematicei social-economice în cercetările ştiinţei istorice. În acest sens, este remarcat istoricul chişinăuian Ivan Meşceriuk. În studiul său dedicat mişcărilor sociale ale bulgarilor din Basarabia în anii 1812-1820 [24], având la bază materiale arhivistice, I. Meşceriuk a relevat lupta migrantilor bulgari pentru obţinerea unor drepturi echivalente cu cele acordate cazacilor din Armata de pe Don. Acest fapt prevedea oferirea anumitor privilegii social-

economice. Într-o altă lucrare, dedicată mișcărilor sociale ale coloniștilor în anii 1842-1844 [25], Meșceriuk cercetează subiectul respectiv de pe pozițiile luptei bulgarilor cu samovolniciile administrației coloniilor, care oprima și folosea abuziv munca acestora. Autorul, bazându-se pe postulatele istoriografice sovietice, a omis un factor foarte important, și anume că unul dintre rolurile principale în aceste mișcări l-au jucat bulgarii înstăriți, de exemplu familia Mincov din Bolgrad, care au organizat o serie de revolte ale coloniștilor.

Ivan Meșceriuk a pus accentul, pentru prima dată în bulgaristica istorică, pe specificul etnic al emigranților, delimitând din masa imigranților transdanubieni găgăuzii. Aceasta însă, după părerea noastră, nu poate fi considerată o abordare obiectivă, deoarece în documentele timpului găgăuzii nu erau tratați aparte, ci erau considerați parte componentă a coloniștilor bulgari. La moment, cercetătorii nu dispun de metode obiective care ne-ar permite să delimităm bulgarii și găgăuzii atunci când este vorba despre prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Subiectul emigrării bulgarilor în Basarabia de Sud, în anii 1828-1834, de asemenea a ocupat un loc important în cercetările lui I. Meșceriuk [26]. Această problemă era legată în principal de politica balcanică a Imperiului Rus. Meșceriuk este primul din istoriografia sovietică care critică destul de dur politica țarismului în Balcani și explică migrația bulgarilor, relaționând-o, în primul rând, cu interesele strategice și geopolitice ale țarismului. Anume, cu o astfel de politică balcanică (reputația Imperiului Rus în fața popoarelor din Balcani) este asociată atitudinea internă favorabilă în raport cu bulgarii strămutați. Meșceriuk a reușit, pentru prima dată, în baza materialelor de arhivă din Chișinău, să localizeze regiunile de unde au emigrat bulgarii stabiliți în Bugeac. El indică nu numai regiunea de unde s-a emigrat, ci și localitatea de origine concretă. Evident, istoricul sovietic trebuia să țină cont de ideologia perioadei în care a cercetat.

Una dintre principalele lucrări ale lui I. Meșceriuk este dedicată dezvoltării social-economice a coloniilor bulgare din Basarabia de Sud (1808-1856) [28]. Cercetătorul a tratat cu succes două aspecte problematice: social și economic. Sub aspect social, Meșceriuk a atras atenția asupra structurii sociale a comunității de coloniști, a reliefat problema privind statutul social-juridic al coloniștilor. Sub aspect economic, a făcut descrierea multisectorială a gospodăriilor din colonii (agricultura, creșterea animalelor, viticultura și pomicultura). El descrie detaliat tendința bulgarilor de a înlocui proprietatea funciară de obște (în devălmășie) cu proprietatea individual-devălmășă. Pentru prima dată cercetătorul s-a oprit amănunțit asupra evoluției producției meșteșugărești și asupra comerțului. Meșceriuk a stabilit că până la venirea migranților din perioada războiului ruso-

turc din 1828-1829, în colonii meșteșugurile erau slab dezvoltate și erau orientate spre satisfacerea cerințelor interne. Odată cu încheierea războiului din 1828-1829, în colonii pătrunde un număr mare de meșteșugari, ceea ce duce la o creștere semnificativă a acestei ramuri, care capătă caracterul unui furnizor important de mărfuri.

Constantin Poglubco, un alt bulgarist de vază din perioada respectivă, pentru prima dată a enunțat câteva etape concrete de emigrare a bulgarilor în Basarabia. De asemenea, el este primul care a ridicat (și, cu regret, nu a dezvoltat) întrebarea cu privire la evoluția vieții culturale a coloniștilor [32].

O abordare completamente nouă în istoriografia sovietică în cercetarea strămutării populației bulgare în Basarabia a propus balcanistul Samuil Bernștein. În baza arhivelor de la Odesa, a reușit să stabilească legătura dintre emigrarea de după războiul ruso-turc din 1828-1829 și încercarea guvernatorului general al Basarabiei, M. Voronțov, de a atrage în regiunea administrată de el meșteșugari și profesioniști ai meseriilor maritime (constructori navali, marinari etc.). Cercetătorul interpretează acest lucru prin prisma necesității de dezvoltare a flotei ruse de la Marea Neagră [15]. Același S. Bernștein a delimitat în calitate de problemă de sine stătătoare periodizarea procesului de emigrare [14].

În epoca sovietică au fost întreprinse primele încercări de a cerceta istoria localităților bulgare. În acest sens o să menționăm lucrările lui Gheorghii Stoinov despre satul Chirsovo [36]. Multe lucrări au fost realizate în corelație cu datele jubiliare. În anul 1980, în legătură cu a 180-a aniversare a întemeierii satului Tvardița, a fost editată o monografie despre această localitate a istoricilor Constantin Poglubco și Ivan Zabunov [33]. În același an a fost publicată monografia satului Chiriutnea de către Savelie Novacov și Nicolai Cervencov [29].

În pofida faptului că documentele importante referitoare la colonizarea sudului Basarabiei de către bulgari la începutul sec. al XIX-lea se află în arhivele din Sankt Petersburg și Moscova, istoriografia rusă modernă acordă acestei probleme o atenție mai redusă. Putem menționa doar monografia Elenei Belova despre politica de migrație în sudul Imperiului Rus și strămutarea bulgarilor în ținutul Novorosia și Basarabia (1751-1871), care a apărut în anul 2004 [13]. În baza unor materiale de arhivă inedite, cercetătoarea rusă a analizat diferite acte legislative emise de curtea imperială cu scopul reglementării imigrării bulgarilor în provinciile sudice. Ea ajunge la concluzia că guvernul rus, cu toate că a încurajat emigrarea, nu a avut un program bine stabilit de a atrage

bulgarii, astfel încât, din cauza numeroșilor doritori de a părăsi Imperiul Otoman, deseori procesele de migrație ieșeau de sub controlul administrației ruse.

În Republica Moldova s-au evidențiat cel mai mult în acest domeniu istoricii Nicolai Cervencov și Ivan Grec, care au publicat în 1993, în limba bulgară, o monografie despre trecutul și prezentul bulgarilor din Ucraina și Moldova [40].

Istoricii bulgariști din Ucraina sunt preocupați în special de problemele emigrării bulgarilor care s-au concentrat în Zaporojie. Explicația rezidă în faptul că la mijlocul sec. al XVIII-lea, pe acest teritoriu s-au format primele așezări bulgare agricole și militare. Cercetările privind acest segment cronologic aparțin lui Vladimir Milcev [51]. În ultimul timp istoricii ucraineni manifestă un interes sporit pentru studiul problemei originii și formării comunității de bulgari numite „tukani” (cei mai vechi coloniști, stabiliți în perioada războiului ruso-turc din 1806-1812) în Basarabia de Sud. Ca rezultat al cercetărilor de teren efectuate în Bulgaria, al analizei folclorului bulgarilor basarabeni și al documentelor de arhivă, Vladimir Milcev, Alexandr Gancev și Alexandr Prigarin au dovedit că zona de proveniență a acestora este regiunea Sărmena Sredna Gora din sudul Bulgariei [50].

În istoriografia bulgară, problemele stabilirii și dezvoltării bulgarilor în Basarabia au început să fie studiate la sfârșitul sec. al XIX-lea. Autorii, de obicei, erau bulgari basarabeni stabiliți în Bulgaria. Primele cercetări în acest domeniu au fost reprezentate de o serie de articole ale lui Gavriil Zanetov [45]. Autorul a încercat să stabilească punctele inițiale de plecare a populației bulgare în baza însemnărilor contemporanilor, precum și a interviurilor realizate de el însuși pe teren.

Este cunoscută și lucrarea lui Iov Titorov, editată la Sofia în anul 1903 [49]. Cartea include materiale inedite despre diferite aspecte ale vieții bulgarilor în Bugeac, de la strămutarea lor până la modul de funcționare a comunităților.

În perioada interbelică cercetătorii de la Sofia încercau să dovedească că conașionalii lor din Regatul României trebuiau să se bucure de aceleași drepturi și privilegii pe care le-au avut în Rusia țaristă, inclusiv de autonomie administrativă. În acest spirit, în 1918, la Sofia a fost editată o monografie semnată de Vladimir Diacovici [43]. Autorul a denumit intenționat lucrarea sa „Basarabia bulgară”. Diacovici era fondatorul și conducătorul societății „Uniunea bulgarilor basarabeni”. În martie 1918 el elaborează un „Memoriu”, care a fost semnat de 57 de membri ai acestei societăți. Acest document a fost trimis prim-ministrului bulgar Vasil Radoslavov. În memoriu se cerea ca autoritățile bulgare să lupte pentru drepturile conașionalilor din Basarabia, în sensul înființării unei regiuni autonome cu denumirea *Българска Бесарабия* (Basarabia Bulgară). În

1930, fiul său Alexandr Diacovici a reeditat cartea tatălui său, schimbându-i titlul în unul neutru – „Bulgarii în Basarabia” [44]. Lucrarea conține o serie de date importante privind etapele principale de colonizare a Bugeacului și explorarea sa din punct de vedere economic.

După o lungă pauză, cercetătorii din Bulgaria se întorc la această temă în 2003. Astfel, istoricul Stefan Doinov, în baza tezei sale de doctorat, a publicat o carte despre bulgarii din Ucraina și Moldova în perioada anilor 1751-1878 [41]. Având un interes științific pentru acțiunile militare de pe teritoriile bulgare, el a acordat o atenție deosebită subiectului privind participarea voluntarilor bulgari la aceste acțiuni și legătura acestora cu emigrarea. Doinov, printre primii, folosind arhivele de la Sofia, s-a oprit în detaliu asupra situației educaționale și bisericești din coloniile bulgare.

Luând în considerație interesul mare al comunității bulgare față de bulgarii basarabeni, istoricul din Veliko Târnovo, Kalčo K. Kalčev, în 2009, a editat un curs de lecții despre apariția și dezvoltarea etnicilor bulgari în Basarabia [46]. Lucrarea include informații despre principalele evenimente ale istoriei bulgarilor basarabeni, relațiile lor cu țara de origine, informații despre personalități marcante. Pe baza izvoarelor deja publicate Kalčev cercetează și relevă succint noi aspecte de studiere a istoriei bulgarilor basarabeni.

În cadrul școlii istorice române, bulgarii au beneficiat de o atenție specială după anul 1918, atunci când Basarabia a intrat în componența României Mari. Caracteristic pentru această școală istorică este interesul pentru cauzele emigrării bulgarilor și evoluția numărului acestei populații în sudul Basarabiei. Primul care a cercetat aceste chestiuni a fost G. M. Dragomir [6]. El a acordat o atenție deosebită bazei legislative cu privire la reglementarea statutului de colonist.

La rândul său, istoricul Alexandru Arbore, în 1929, a sistematizat datele statistice existente la acel moment cu privire la bulgari [3]. Arbore vine cu documente inedite care reflectă dezvoltarea coloniilor bulgare întemeiate în Dobrogea.

Teodor Holban, în anul 1937, a consacrat bulgarilor basarabeni o serie de articole ce au fost publicate în revista chișinăuiană *Viața Basarabiei* [6]. Izvoarele principale la care apelează autorul au un caracter statistic. Holban denotă convingerea că evoluția și creșterea numerică a bulgarilor au avut loc datorită eforturilor autorităților ruse, „care au purtat o deosebită grijă tuturor coloniștilor străini [...] în special celor de origine slavă” [6, p. 35].

Un succes al istoriografiei române în studiul problemelor bulgarilor basarabeni este publicarea, în anul 1938, la Constanța, a cărții lui Dimitar Mincev [10]. Autorul ei a analizat complex procesul de colonizare a regiunii.

În anul 1944, la București, Ion Nistor, bazându-se pe materiale arhivistice, pune în valoare date statistice despre bulgarii din Banat și Basarabia, indicând județele, comunele, precum și numărul de bulgari care locuiau în ele, folosind date din corespondența diplomatică austriacă păstrată la București [11].

Referindu-ne la sursele istorice, subliniem faptul că la baza cercetării noastre au stat documentele depozitate în Republica Moldova (Arhiva Națională a Republicii Moldova), Federația Rusă (Arhiva Istorică Militară de Stat din Rusia; Arhiva Istorică de Stat din Rusia), Ucraina (Arhiva de Stat din Regiunea Odesa; Arhiva din Ismail) și Bulgaria (Arhiva Centrală a Statului; Biblioteca Națională „Sfinții Chiril și Metodie”).

Dintre documentele editate menționăm în primul rând pe cele incluse în circuitul științific de către cercetătorul chișinăuian Toma Bulat, care a publicat două serii de acte: „Divanul Moldovei și bulgarii din Basarabia. 1810-1812” [4] și „Știri noi cu privire la bulgarii din Basarabia” [5].

Foarte importantă pentru bulgariști s-a dovedit a fi publicarea în perioada interbelică, sub redacția lui Stoian Romanski, a unei valoroase culegeri de documente „Bulgarii din Țara Românească și Țara Moldovei”, care include diverse rapoarte, dări de seamă, date statistice ș.a. [47].

Documentele din anii 1790-1810 din ANRM, majoritatea – acte domnești care au fost acordate coloniștilor bulgari de către domnitori, au fost publicate de Ivan Dundarov și Valentina Pelin în culegerea „Actele domnitorilor moldoveni pentru strămutarea și stabilirea bulgarilor în Țara Moldovei în anii 1790-1810” [42].

Ca urmare a activității fructuoase în arhivă a cercetătorilor C. Crâjanovscaia și E. Rusev, a ieșit de sub tipar culegerea de documente „Stabilirea imigranților transdanubieni în Basarabia și activitatea lui A. P. Iușnevski”, dedicată activității decembristului A. P. Iușnevski de selectare a informațiilor despre coloniștii bulgari din Basarabia la începutul sec. al XIX-lea, cu scopul acordării drepturilor și privilegiilor pe viitor [21]. Aceasta este prima publicație tematică constituită din material arhivistic, care dezvăluie un aspect necunoscut al procesului de stabilire a bulgarilor în Basarabia și arată cum s-a produs statornicirea imigranților bulgari, sub ce formă a decurs lupta lor pentru drepturi și rolul în această situație a administrației țariste.

Cât privește descrierea situației social-economice a coloniștilor bulgari pentru perioada supusă studiului, are importanță catalogul de documente publicat de istoricul Valentin Tomuleț – „Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828)” [12]. Printre ele găsim informații

despre bulgari care s-au adresat către guvernator cu plângeri referitoare la abuzurile comise de poliția locală, arendatori, concesionari, negustori și proprietarii de terenuri.

În urma colaborării științifice româno-bulgare dintre Veselin Traikov și Constantin Velichi, în anul 1980 a fost editată culegerea de documente referitoare la emigrarea bulgarilor în Țara Românească în anii 1828-1829 [38]. În culegere au fost incluse și documente păstrate în Arhiva Națională din București, fondul Visteriei, ce oferă informații noi și unele detalii despre soarta migranților bulgari în Țara Românească. Sunt făcute publice documente necunoscute privind revenirea migranților transdanubieni în limitele Imperiului Otoman.

Examinarea istoriografiei și a surselor istorice ne conduce la concluzia că în prezent, în știința istorică nu există o lucrare de bulgaristică care să sintetizeze toate informațiile referitoare la problema emigrării, stabilirii și dezvoltării bulgarilor în Basarabia pe parcursul primei jumătăți ai sec. al XIX-lea. Practica istorică a arătat că cercetările au cuprins doar anumite aspecte ale acestui subiect. În perioada țaristă, informații despre imigranții bulgari dețineau doar oficialii ruși, care erau interesați în general de date statistice, și preoții locali, care acordau atenție obiceiurilor bulgarilor. În perioada interbelică cercetătorii români, cu scopul de a demonstra caracterul românesc al Basarabiei, de asemenea au acordat atenție datelor cu caracter statistic. În perioada sovietică, postulatul marxist-leninist despre caracterul de bază al relațiilor economice în societate a determinat prioritatea în știința istorică sovietică, legată de problematică social-economică. Prin prisma unei dezvoltări economice dinamice a coloniștilor, istoricii trebuiau să arate că în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus, s-au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea social-economică a popoarelor. O particularitate a școlii de bulgaristică sovietică este tendința de a trata problema emigrării bulgarilor prin prisma relațiilor de prietenie ruso-bulgare. Analiza surselor publicate anterior ne-a condus la constatarea că multe din ele nu au fost utilizate în cercetările științifice. Această situație se referă în special la sursele din perioada interbelică, când reprezentanții istoriografiei române și bulgare au publicat o serie de date importante privind emigrarea bulgarilor la nord de Dunăre. Ulterior, aceste surse au fost ignorate, deoarece autorii lor erau catalogați drept cercetători „burghezi”. Altă constatare rezidă în faptul că la publicarea documentelor de arhivă, cercetătorii contemporani nu verifică utilizarea lor în alte lucrări, fapt care duce la o repetare a publicațiilor. La fel, în abordarea istoriografică cercetătorii ignoră (sau nu doresc să cunoască) lucrările editate anterior și încearcă să afirme că ei sunt pionieri în abordarea anumitor tematici. În fine, utilizarea surselor de arhivă

publicate sau inedite poate duce la o reconstrucție obiectivă și complexă a istoriei comunității bulgare din Basarabia.

Capitolul II, intitulat **Emigrarea bulgarilor în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea**, evidențiază principalele cauze și căi ale emigrării bulgarilor la nord de Dunăre. În principal, se atrage atenție metodelor prin care guvernul rus a atras emigranții transdanubieni. În același timp se vorbește despre rolul Imperiului Otoman, ale cărui represiuni îi împingeau pe supușii bulgari spre emigrare. Se evidențiază etapele de emigrare a bulgarilor în Bugeac, care în mare parte s-a desfășurat masiv în timpul și în primii ani după războaiele ruso-turce din 1806-1812 și 1828-1829. Se studiază procesul așa-numitei migrații interne a coloniștilor în regiunea pruto-nistreană. Drept urmare, se evidențiază trei direcții ale migrației interne a coloniștilor: de pe pământurile moșierești pe pământurile libere ale statului din Bugeac, din colonii în colonii, din orașe în colonii. Sunt stabilite principalele regiuni și, în unele cazuri, localități de unde au emigrat bulgarii. În premieră este abordat subiectul migrației coloniștilor bulgari din Basarabia în Țara Moldovei.

Materialul prezentat în capitolul dat ne permite să tragem următoarele concluzii. Încă de la începutul sec. al XIX-lea, emigrarea bulgarilor la nord de Dunăre în Principatele Române și în sudul Imperiului Rus a luat proporții mari, care s-au amplificat în urma războiului ruso-turc din 1806-1812, atingând apogeul în timpul războiului din 1828-1829. Izvoarele demonstrează că mulți dintre așa-zii „sârbi” stabiliți în Principatele Române în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și chiar la începutul sec. al XIX-lea erau, de fapt, bulgari. În documentele oficiale ale domnilor, pentru evitarea problemelor cu administrația otomană, care nu dorea plecarea bulgarilor, respectivii erau notați ca sârbi. Aici trebuie adăugat și factorul asemănării limbilor, ceea ce a făcut ca administrația română să nu facă diferența între bulgari și sârbi, tratându-i ca un tot întreg.

Una dintre formele luptei de eliberare națională a poporului bulgar a fost participarea detașamentelor de voluntari de partea armatei ruse în războaiele ruso-turce. Bulgarii s-au dovedit a fi foarte buni traducători și călăuze. Anume această implicare activă a bulgarilor a atras atenția guvernului rus, considerându-i un popor loial coroanei ruse.

Datele obținute ne permit să reanalizăm postulatul istoriografiei sovietice privind cauzele plecării bulgarilor de pe pământurile moșierilor din lunca Prutului pe cele ale statului din Bugeac. Pe lângă intenția moșierilor și arendatorilor de a-i obliga pe coloniști să plătească dijma și să-și onoreze prestația în munca, o cauză importantă este suprapopularea satelor moldovenești. Insuficiența pământurilor arabile a provocat conflicte între imigranți și populația băștinașă. De aceea, imigranții

doreau să se stabilească pe pământurile statului, pe care ar fi putut să le prelucreze, nefiind restrânși de careva circumstanțe. Migrația intrabasarabeană a bulgarilor în perioada 1812-1828 delimitează câteva direcții principale: din ținutul Greceni, Hotărniceni și Codru, în special, către ținutul Bender și, ulterior, în Tomarova, deoarece aici se aflau pământuri libere ale statului. Cei mai mulți plecau din ținutul Hotărniceni, din cauza vecinătății cu ținutul Bender. Analiza datelor obținute în timpul cercetării a arătat că majoritatea coloniștilor emigrați din orașele bulgare erau negustori, iar cei emigrați din sate erau țărani și meșteșugari. În această perioadă, din dorința de a dezvolta propria flotă la Marea Neagră, guvernul rus încuraja imigrarea persoanelor care aveau profesii maritime. Deranjată de fluxul mare de emigrație, administrația otomană a întreprins acțiuni de oprire și de întoarcere a bulgarilor deja plecați. Au fost luate măsuri de micșorare a impozitelor pentru țărani bulgari. Printre cei plecați în Basarabia și Principatele Române făceau agitație emisarii otomani, care încurajau întoarcerea în Imperiul Otoman, la baștină. Referitor la numărul bulgarilor reveniți în Imperiul Otoman, există date care variază de la 18 840 [40, p. 21] la 20 839 [22, p. 46] și 25 000 [26, p. 198-199] de persoane. Bazându-ne pe datele de arhivă, am ajuns la concluzia că în această perioadă s-au întors pe pământurile bulgare 15 000 de persoane [1, inv. 29, d. 490, ff. 355-356, 552-553].

Cea mai mare migrație la nord de Dunăre a avut loc în timpul și după războiul ruso-turc din 1828-1829, cifra cunoscută în istoriografie arătând că în perioada 1828-1830 pământurile bulgare au fost părăsite de 140 000-150 000 de bulgari. Ea este susținută de St. Doinov [41, p. 111], pe când Hr. Gandev aduce cifra de 130 000 de emigranți din pământurile vestice bulgare [39, p. 624]. Etnograful din Sliven, S. Tabakov, consideră că la mijlocul lui aprilie 1830, pe câmpia Aitos, s-au adunat 100 000 de persoane din regiunile Sliven, Aitos și Karnobat [48, c. 145]. Bazându-se pe materialele de arhivă, bulgaristul sovietic I. Meșceriuk a considerat că Bulgaria a fost părăsită de 86 700 de persoane [26, p. 90]. V. Kabuzan, la rândul său, menționează că după semnarea Tratatului de la Adrianopol cifra migranților a crescut și la mijlocul anului 1831, în sudul Basarabiei erau 7 592 de familii, constituite din 38 846 de persoane, iar în 1832 migranții nou-veniți numărau 36 529 de persoane [22, p. 44]. Bulgariștii I. Grec și I. Cervencov, în baza datelor de arhivă, au ajuns la concluzia că la sfârșitul lunii octombrie a anului 1830, în Basarabia au intrat 52 777 de persoane, în 1835, din ei au rămas 33-35 000 de persoane [40, p. 21]. În 1837, în Basarabia se aflau 57 440 de coloniști bulgari. Din punctul nostru de vedere, bazat pe date de arhive ruse, putem vorbi de faptul că în toamna anului 1831, în Basarabia, de peste Dunăre au venit 9 085 de familii (51,5 mii

persoane). În primăvara anului 1832 ei au întemeiat 26 de colonii, cu o populație de 11 770 de persoane, iar în coloniile întemeiate anterior puteau fi numărate 24 760 de persoane. În total, s-au stabilit în Basarabia 36 530 de coloniști, pe 243,5 mii desetine de pământ. Prin urmare, 15 mii de migranți s-au întors în Bulgaria, iar restul s-au așezat prioritar în trei ocoale – Ismail, Bugeacul de Sus și Bugeacul de Jos [1, inv. 29, d. 490, ff. 355-356, 552-553].

În Capitolul III – **Dezvoltarea social-economică a coloniștilor bulgari în Basarabia (1812-1856)** – este cercetată politica Imperiului Rus de acordare de privilegii bejenarilor de peste Dunăre. Sunt prezentate acțiunile bulgarilor pentru revendicarea statutului lor social-juridic de colonist. În capitol se face evaluarea nivelului de dezvoltare în colonii a ramurilor economice (agricultura, creșterea animalelor și meșteșugurile). Cu ajutorul surselor de arhivă este cercetată dinamica extinderii în coloniile bulgare a diferitor culturi agricole. În mod comparativ se prezintă dezvoltarea ramurilor agricole în districtele coloniale, precum și în unele colonii separate. În mod special se vorbește despre comerțul intern și extern, pe care l-au practicat cu succes negustorii de origine bulgară. Se evidențiază activitatea mic-burghezilor și negustorilor de gildă de origine bulgară în orașele basarabene. Conform surselor istorice în 1846, în Bolgrad locuiau 18 negustori, iar în Comrat – 12. În toate coloniile, numărul comercianților neînregistrați în gilde a ajuns la 435 de persoane. Datele statistice pentru 1847 atestă că printre coloniștii bulgari erau 13 negustori înregistrați în gilde și 345 de persoane care practicaau comerțul fără a fi înscrise în gildă [18, p. 92]. Se atrage atenția asupra relațiilor economice ale coloniștilor bulgari cu coloniștii germani și cu populația autohtonă, care au dus la împrumuturi reciproce în domeniul gospodăresc.

Materialele prezentate în acest capitol permit următoarele concluzii: componența socială a imigranților transdanubieni, majoritatea cărora erau țărani, a determinat faptul că principala ocupație în colonii a devenit agricultura; ținând cont de condițiile climaterice din stepa Bugeacului și de prezența unor pășuni întinse, coloniștii bulgari au dat prioritate creșterii animalelor ca ramură economică; stabilirea pe pământuri fertile a permis coloniștilor bulgari să practice agricultura, însă ei trebuiau să depună un efort fizic considerabil pentru prelucrarea pământurilor întelenite; inițial, bulgarii au folosit sistemul de agricultură cu țelină (*залежное земледелие*), care a prevalat până la mijlocul secolului al XIX-lea. Ulterior au început să fie folosite unelte agricole perfecționate, cum ar fi plugul perfecționat, utilizat „pentru aratul pământurilor ușoare și pentru aratul pământurilor întelenite”. Astfel, sistemul de agricultură cu țelină a fost înlocuit de sistemul de agricultură cu pârloagă (*переложное земледелие*).

Proprietatea în devălmășie asupra pământului, agricultura extensivă, o anumită atitudine distantă a coloniștilor și conservatismul lor au constituit factori care au împiedicat trecerea coloniilor la modul de producție capitalist. Reorientarea treptată a bulgarilor spre agricultură are loc în anii '30 ai secolului al XIX-lea, atunci când, potrivit statisticilor, crește suprafața terenurilor cultivate. Economia coloniștilor bulgari se dezvoltă ca una comercială și se orientează în principal spre furnizarea pe piață externă și internă a produselor de origine animală, agricolă și vitivinicolă. Guvernul rus încurajă includerea negustorilor bulgari în relațiile marfă-bani. La baza acestei decizii a stat intenția de a rezolva problemele economice existente în regiune, precum și de a stabili și a consolida relații comerciale și economice dintre Rusia de Sud, inclusiv Basarabia, și Imperiul Otoman. Datorită condițiilor preferențiale și privilegiilor acordate de guvernul rus, din mediul coloniștilor bulgari apar mari proprietari de pământ și mari negustori. Primii, deja în anii '30 ai secolului al XIX-lea, întemeiază mari moșii în colonii și în afara acestora, iar negustorii bulgari dobândesc un mare capital comercial.

Capitolul IV, intitulat **Biserica și învățământul în coloniile bulgare basarabene în prima jumătate a secolului al XIX-lea**, are drept subiect de bază situația spirituală și educațională în coloniile bulgare. Potrivit etnografului rus A. Klaus, către anul 1826, în 33 din cele 60 de colonii erau deja construite biserici [23, p. 342]. În 1832, la inițiativa și cu implicarea tutorei coloniștilor bulgari din Basarabia, generalului Ivan Inzov, Comitetul pentru arhitectură din cadrul Ministerului de Interne aprobă două tipuri de proiecte pentru construcția lăcașelor sfinte în coloniile bulgare, autorul cărora a fost arhitectul Alexeev. Lucrările de înălțare a edificiilor se efectuau sub supravegherea protoiereului Aleksandr Savițki și a ispravnicului ocolului Bugeacul de Sus, Andrei Ilașkov (iar din 1844, a succesorului acestuia, Dmitri Koicio) [16, c. 55].

Primele biserici care au început să funcționeze în coloniile bulgare au fost construite în anul 1812 (casa de rugăciune în colonia Chirsovo), în 1813 (Dezghingea) și în 1814 (bisericiile din coloniile Enichioi, Împutița și Caragaci). În 1817, în colonia Valea Perjei a fost ridicată biserica din lemn Sf. Nicolae, iar în 1829, în colonia Zadunaevca a fost înălțată biserica Adormirea Maicii Domnului. Un rol deosebit în viața spirituală a bulgarilor basarabeni l-a jucat Catedrala Schimbarea la Față a Mântuitorului din centrul administrativ al coloniștilor – orașul Bolgrad. Pentru construcția catedralei s-au cheltuit 700 mii de ruble asigurate. La 15 octombrie 1838, acest lăcaș dumnezeiesc a fost sfințit de arhiepiscopul de Chișinău și Hotin, Dimitrie Sulima [30, p. 113, 114]. În anii '40 ai

secolului al XIX-lea, în coloniile bulgare locuiau 130 de preoți și diaconi și 333 de cântăreți [35, c. 133].

În ceea ce privește școlile lancasteriene, menționăm că în coloniile bulgare ele au început să se deschidă din anul 1840. Atunci, conform deciziei ministrului Proprietăților de Stat, contele Pavel Kiselev, în colonii a început procesul de instituire a școlilor [17, p. 22]. Instituțiile de învățământ erau parohiale, pentru că se deschideau pe lângă biserici. Procesul de instruire se desfășura în baza „Instrucțiunii despre principalele reguli pentru școlile din coloniile din mediul rural” (1842). Se predă după metoda lancasteriană: la început profesorul învăța o grupă mică de elevi buni, apoi fiecare din acești elevi primea sub tutelă o grupa mică de copii și le transmitea cunoștințele acumulate. Aceasta era cea mai ieftină și mai rapidă metodă de răspândire a cunoștințelor. Evidențiem că în 1843, în coloniile bulgare funcționau 77 de școli. Cele mai multe se aflau în districtul Bugeacul de Jos – 23 de școli, urma Bugeacul de Sus – 20, Cahul-Prut – 18 și Ismail – 16 școli. Deja în 1844, în colonii erau 90, iar în 1846 – 86 de școli. Potrivit lui A. Skalkovski, în 1847, în districtele coloniale erau 90 de instituții de învățământ [17, p. 22-23; 35, p. 121]. Nu putem vorbi de o activitate îndelungată a școlilor în colonii, din cauza poziției funcționarilor din administrația colonială. Tutorele imigranților transdanubieni I. Arendarenko afirma că pentru copiii țăranilor „educația este inutilă și dăunătoare” [33, p. 19]. Deja în 1849, tutorele coloniștilor transdanubieni Mironov a dispus ca școlile să fie închise, sub pretextul că în coloniile bulgare nu existau clădiri destinate pentru școli și lipseau învățători. Însă, conform unor date, nu toate coloniile s-au conformat deciziei lui Mironov și, investind resurse financiare proprii, oamenii continuau să-și trimită copiii la școală [29]. În 1850, în toate școlile bulgarilor din Bugeac își făceau studiile 1 489 de copii, dintre care 734 nu și-au terminat studiile [2, inv. 1, d. 5462, f. 2v.].

Un compartiment aparte este acordat învățătorilor și preoților de origine bulgară, care au activat nu numai în coloniile lor, dar și în alte sate din întreaga Basarabie. Conform datelor din 1846, în colonii predau 35 de descendenți ai imigranților, 10 mic-burghezi din Ismail, Chișinău, Odesa, Reni și alte localități basarabene și 5 preoți.

Materialul din acest capitol ne permite să concluzionăm că în Basarabia, imigranții bulgari au primit libertate confesională și, după 1812, în colonii au început să fie construite case de rugăciuni și biserici. Aceasta se explică prin faptul că bulgarii au înțeles că nu se află temporar în aceste locuri și că nu vor fi nevoiți să se întoarcă în Imperiul Otoman. În mediul clericilor coloniști erau preoți care propagau ideea renașterii naționale a bulgarilor. Un exemplu edificator în acest sens

sunt Vasili Manoilov din colonia Chirsovo, Dragni Pascalev, Todor Vlaicov din Tvardița, Dmitri Panaiotov din Bolgrad. Deschiderea târzie a primelor școli – în anii '30-'40 ai sec. al XIX-lea – se explică prin faptul că coloniștii au fost nevoiți să soluționeze în primul rând problemele de ordin social-economic, stringente, care asigurau existența, iar problemele legate de biserică și școală au rămas pe planul doi. Abia după legiferarea statutului social de colonist, imigranții transdanubieni și-au îndreptat atenția spre întemeierea instituțiilor de învățământ. Materialul studiat ne permite să urmărim tradiția istoriografiei sovietice, care denotă o tendință de a ascunde situația obiectivă din învățământ, de a minimaliza realizările, de a exagera dorința coloniștilor de a-și da copiii la școală. În legătură cu aceasta întâlnim afirmații precum: „Majoritatea țăranilor neinstruiți aveau o dorință mare de a obține cunoștințe”. În realitate lucrurile stăteau altfel. De fapt, în mediul rural copiii de țărani deseori lipseau de la ore din cauza muncii pe câmp, iar absenteismul afecta nivelul de cunoștințe. O altă particularitate a învățământului în coloniile bulgare era faptul că mulți învățători, care nu cunoșteau limba bulgară și fiind preocupați de propria bunăstare financiară, deseori se mutau dintr-o colonie în alta. Schimbarea frecventă a învățătorilor avea un impact negativ asupra educației copiilor. Un alt factor de încetinire a procesului de învățământ era cunoașterea mediocră de către coloniști a limbii ruse, în care se țineau lecțiile. Deschiderea școlilor lancasteriene în colonii a reprezentat o etapă importantă în dezvoltarea sistemului de învățământ. Copiii coloniștilor au avut posibilitatea să primească o educație laică, iar o parte din ei au reușit să urce pe scara socială. Școlile din coloniile bulgare s-au dovedit a fi nuclee pentru rusificarea și deznaționalizarea populației locale. Acest proces coloniștii au încercat să-l oprească prin invitarea unor învățători din Bulgaria și prin furnizarea în școli a abecedarelor și cărților tipărite în limba bulgară modernă. Analiza surselor ne permite să respingem afirmațiile oficialilor din administrația țaristă precum că coloniștii nu erau interesați de educație. Invitarea învățătorilor în colonii, deschiderea și întreținerea școlilor de către comunitate demonstrează contrariul. Astfel, observăm că după numărul de copii care frecventau școala, coloniile bulgare cedau locul doar coloniilor germane. Fondarea și activitatea instituțiilor de învățământ în coloniile bulgare au dus la apariția unei generații de intelectuali, care și-au continuat studiile în instituțiile superioare din Rusia. Majoritatea dintre ei au terminat Gimnaziul din Chișinău și Universitatea din Odesa. Unii au devenit învățători și au revenit în localitățile natale, alții au lucrat în administrația colonială.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza complexă a materialului documentar de arhivă și a altor izvoare cu privire la istoria etnicilor bulgari din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea generează o serie de concluzii.

1. În perioada analizată s-a desfășurat procesul de formare a diasporei bulgare din sudul Basarabiei. Emigrarea bulgarilor din Imperiul Otoman a avut loc în mai multe etape, fiecare etapă având motivația sa specifică. Procesele migraționiste au pornit din cauza politicii Imperiului Otoman de asuprire a supușilor săi creștini, precum și a politicii Imperiului Rus, care a căutat să aibă influență asupra populației din Balcani și să colonizeze cu slavi creștini ortodocși teritoriile cucerite, slab populate din zona Mării Negre. Drept consecință, în Basarabia au fost întemeiate colonii de imigranți transdanubieni. Administrația țaristă instituie, în 1818, Comitetul de Tutelă pentru Coloniștii Străini din Sudul Rusiei – organul superior de administrație și supraveghere a coloniștilor – le acordă imigranților bulgari statutul de coloniști, drepturi civile și privilegii sociale și economice importante. Aceste acțiuni au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea social-economică și culturală a bulgarilor [8, p. 102].

2. Procesul de imigrare a decurs în mai multe etape. Ele au în comun faptul că se desfășurau de obicei în timpul și în primii ani de după războaiele ruso-turce. În această lucrare, în cadrul perioadei cronologice cercetate, am identificat patru etape de imigrare a bulgarilor în Basarabia.

a. Prima etapă de emigrare cuprinde perioada sfârșitul sec. al XVIII-lea – primii ani ai sec. al XIX-lea. În acest interval cronologic imigrarea bulgarilor în sud-estul Principatului Moldovei a avut un caracter sporadic și neorganizat, predominau cazurile singulare. Acest proces are loc în principal în zonele aflate sub administrarea Imperiului Otoman. Bulgarii se stabileau și în satele moșierești (Orac, Mingir, Tomai, Cugurlui ș.a.) din sud-estul Principatului Moldovei pe lângă râul Prut. În perioada dată se formează comunități mari de bulgari în orașele Chișinău, Reni și Ismail. În același timp apar primele localități bulgare în Bugeac: Vulcănești (1723) și Enichioi (1762). În perioada respectivă, în sud-estul Țării Moldovei au venit 8 mii de imigranți balcanici.

b. A doua etapă de emigrare este legată de războiul ruso-turc din 1806-1812 și de luptele interne dintre feudalii turci din Imperiul Otoman. Drept urmare, emigrarea a luat un caracter de masă. Au continuat strămutările caracteristice primei etape, dar, în același timp, se observă o concentrare a imigranților bulgari în unele sate din Bugeac, unde se stabiliseră confrății lor în perioada anterioară (Ciișia, Copceac, Curci ș.a.). Pe parcursul acestei perioade, Rusia țaristă

desfășoară activ o politică de atragere a țăranilor balcanici în Novorosia și Basarabia. Astfel, în aceste regiuni s-au stabilit circa 6 700 de bulgari.

c. A treia etapă de emigrare cuprinde anii 1812-1828. Ea se caracterizează, în primul rând, prin strămutarea în masă a bulgarilor din satele moșierești pe pământurile libere din Bugeac, cu scopul de a obține statutul de coloniști. Către anul 1828, în sudul Basarabiei au venit circa 30 de mii de bulgari. Coloniștii transdanubieni au luptat de la început pentru drepturile promise de guvernul rus (după exemplul privilegiilor și libertăților acordate coloniștilor germani în 1813) și, ca urmare, în decembrie 1819, printr-un decret imperial special a fost legiferat statutul lor social, juridic și administrativ. Bulgarii au primit drepturi de coloniști. În această perioadă, în sudul Basarabiei, deja erau întemeiate 57 de localități bulgare.

d. A patra etapă de emigrare s-a desfășurat în timpul războiul ruso-turc din 1828-1829 și în primii 15 ani după acesta. Perioada dată se caracterizează prin cea mai mare emigrare a populației din Imperiul Otoman la nord de Dunăre (aproximativ 150 de mii de persoane). Inițial, Rusia a căutat să atragă anumite categorii sociale (meșteșugari și navigatori), dar din cauza impozitelor mari și a fricii de represiuni din partea turcilor, refugierea a cuprins în mare parte agricultorii. Din cauza că majoritatea emigranților nu au avut un capital inițial, iar statul rus a alocat resurse financiare limitate, foarte mulți bulgari reemigrează. Imigranții bulgari rămași au întemeiat în Basarabia 26 de colonii noi (Tvardița, Corten, Cuparan ș.a.). În general, în Basarabia erau 83 de colonii ale imigranților transdanubieni, acest număr rămânând neschimbat până în 1856. Măsurile benefice operate de guvernul rus în privința bulgarilor au dus la creșterea numerică a acestei comunități, destul de impunătoare – în anii '40 ai secolului al XIX-lea numărul acestora ajungând la 77 de mii de persoane.

3. Au fost identificate regiunile și localitățile din Bulgaria de unde provin majoritatea imigranților. Aceste rezultate sunt importante, în special, pentru primele două etape de emigrare, despre care practic lipsesc informații în istoriografie. Am constatat că acest proces a cuprins diferite regiuni bulgare, exemplu doveditor fiind colonia Taraclia, întemeietorii coloniei fiind bulgari care proveneau din trei regiuni bulgare: regiunea de sud – Adrianopol, Iambol și Plovdiv (Babek, Rahmanlii, Kocibirer, Kuciuk-Derbent, Kalaklii, Kulanlii, Kargani, Adrianopol etc.), de nord-est – Rușciuk și Șumen (Rușciuc, Tiurk Smil, Eni Pazar, Kozludja) și de vest – Sofia (Godeci) [6, p. 151-165].

4. Imigrarea în masă a bulgarilor a avut impact pozitiv asupra situației economice din Basarabia. În primul rând, ei au început să prelucreze pământurile înțelenite din stepa Bugeacului. Principala ramură economică practică în primii ani era creșterea animalelor (cu preponderență – creșterea ovinelor). Practicarea agriculturii se va intensifica în anii '30 ai secolului al XIX-lea.

În mediul urban bulgarii se ocupau îndeosebi cu grădinăritul și cu comerțul de mărfuri. Materiale de arhivă noi și cercetările noastre recente relevă că bulgarii basarabeni s-au încadrat rapid în relațiile economice și comerciale din regiune, având un aport însemnat în dezvoltarea relațiilor comerciale cu Balcanii. În Bugeac coloniștii au avut toate condițiile pentru păstrarea meșteșugurilor tradiționale. În plus, ei asimilau activ metodele și tehnicile agricole din coloniile germane învecinate, precum și de la populația autohtonă.

5. Perioada studiată a fost benefică pentru viața spirituală a etnicilor bulgari din Basarabia, printre libertățile civile acordate de statul rus coloniștilor numărându-se și libertatea religioasă. Deja la mijlocul anilor '20 ai secolului al XIX-lea, în 33 din cele 60 de colonii bulgare funcționau case de rugăciuni și biserici. Dat fiind că bisericile erau construite numai din banii coloniștilor, înălțarea lăcașurilor sfinte, în unele cazuri, dura mai mult de cinci ani.

6. Pe lângă biserică, o instituție importantă în colonii era școala. Finanțată de obște, cu învățător invitat și plătit de obște sau cu preotul paroh drept învățător, școala din colonie (particulară, parohială sau lancasteriană parohială) oferea învățământ elementar (de nivel primar). Numărul școlilor, în 1847, ajunge la 90. În această perioadă, intelectualii bulgari fac mai multe tentative de a deschide o instituție de învățământ mediu la Bolgrad pentru toți copiii coloniștilor bulgari. În 1858 a fost fondată Școala Centrală (cu statut de gimnaziu) din Bolgrad (*Болградское центральное училище*) – prima instituție bulgară de învățământ mediu din Basarabia.

Recomandări:

- continuarea investigației tematicii date prin teze de licență, masterat și doctorat, care ar scoate în evidență date noi referitoare la diferite aspecte ale vieții social-economice, spirituale și educaționale a coloniștilor bulgari în trecut;

- explorarea unor arhive noi, îndeosebi din Rusia, Ucraina, România și Bulgaria, ce vor elucida probleme a căror cercetare cu arhive din Republica Moldova nu este suficientă;

- folosirea materialului analizat pentru cursul de istorie în școlile bulgare, precum și în cadrul planurilor de studii la Universitatea de Stat din Taraclia „Grigori Țamblak”.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Arhiva Istorică de Stat din Rusia. F. 383 (Departamentul I al Ministerului Proprietăților Statului, 1797-1865).
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova. F. 2 (Cancelaria guvernatorului Basarabiei, 1812-1917).
3. Arbore, Al. Informațiuni etnografice și mișcări de populațiune în Basarabia sudică și în Dobrodega în veac. XVIII-XIX cu specială privire la coloniile din aceste regiuni. Cernăuți: Tip. B. Vacarescu, 1929. 106 p.
4. Bulat, T. Divanul Moldovei și bulgarii din Basarabia. 1810-1812. În: Arhivele Basarabiei. Chișinău, 1929, № 2, p. 8-30.
5. Bulat, T. Știri noi cu privire la bulgarii din Basarabia. În: Arhivele Basarabiei. Chișinău, 1931, № 4, p. 213-230.
6. Dragomir, G. Coloniile bulgare din sudul Basarabiei. Tulcea: Tip. Națională, 1923. 96 p.
7. Duminica, Iv. Cu privire la formarea coloniei bulgare Taraclia, județul Akkerman. În: Archiva Moldaviae. Iași, 2013, vol. V, p. 151-165.
8. Duminica, Iv. Privilegiile acordate bulgarilor din Basarabia și din Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Revista de etnologie și culturologie. Vol. IX-X. Chișinău, 2011, p. 101-107.
9. Holban, Th. Numărul bulgarilor în Basarabia. În: Viața Basarabiei. Chișinău, 1937, nr. 5-8, p. 697-706.
10. Mincev, D. Bulgarii din Basarabia de Sud. Constanța: Imprim. „Grafica modernă”, 1938. 48 p.
11. Nistor, I. Așezările bulgare și găgăuze din Basarabia. (Extras din „Analele Academiei Române”, Memoriile Secțiunii istorice. Seria III, tomul XXVI, men. 13). București, 1944. 39 p.
12. Tomuleț, V. Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828) (în baza documentelor depozitate în Fondul 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei”). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2007. 404 p.

În limba rusă:

13. Белова, Е. Миграционная политика на юге Российской империи и переселение болгар в Новороссийский край и Бессарабию (1751-1871). Москва: РГОТУПС, 2004. 230 с.
14. Бернштейн, С. Основные этапы переселения болгар в Россию в XVIII-XIX веках. În: Советское славяноведение. Москва, 1980, № 1, с. 42-52.
15. Бернштейн, С. Страница истории болгарской иммиграции в Россию во время русско-турецкой войны 1828-1829 гг. În: Ученые записки Института славяноведения. Т. I. Москва-Ленинград, 1949, с. 327-342.
16. Грек, И. Органы управления «задунайскими переселенцами» в первой половине XIX в. În: Страницы истории и этнографии болгар Молдовы и Украины. Кишинев, 1995, с. 33-59.
17. Грек, И. Школа в болгарских и гагаузских поселениях юга Российской империи в первой половине XIX века. Кишинев: Штиинца, 1993. 105 с.
18. Гросул, Я. С. Крестьяне Бессарабии (1812-1861 гг.). Кишинев: Госиздат Молдавии, 1956. 398 с.
19. Державин, Н. Болгарскія колоніи въ Россіи (Таврическая, Херсонская и Бессарабская губернии). Матеріалы по славянской этнографіи. Сборник за народни умотворения. Кн. XXIX. София, 1914. 224 с.
20. Защук, А. Этнография Бессарабской области. În: Записки Одесского общества истории и древностей. Т. V. Одесса, 1863, с. 491-586.

21. История Молдавии. Документы и материалы. Т. 2. Устройство задунайских переселенцев в Бессарабии и деятельность А. П. Юшневского. Сборник документов. Сост. К. П. Крыжановская, Е. М. Руссев. Под. ред. Л. В. Черепнина. Гл. ред. С. Я. Афтенюк и др. Кишинев: Госиздат. Молдавии, 1957. 691 с.
22. Кабузан, В. М. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья (конец XVIII – первая половина XIX в.). Кишинев: Штиинца, 1974. 158 с.
23. Клаус, А. Наши колонии. Материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России. Вып. I. СПб.: Тип. В. В. Нусвальда, 1869. 516 с.
24. Мещерюк, И. Антикрепостническая борьба гагаузов и болгар Бессарабии в 1812-1820 гг. Кишинев: Государственное издательство Молдавии, 1957. 120 с.
25. Мещерюк, И. Массовое движение в поселениях (1842-1844 гг.). În: История и культура болгар и гагаузов Молдовы и Украины. Кишинев, 1999, с. 61-122.
26. Мещерюк, И. Переселение болгар в Южную Бессарабию 1828-1834 гг. (Из истории развития русско-болгарских дружеских связей). Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1965. 208 с.
27. Мещерюк, И. Развитие тонкорунного овцеводства в Буджаке в 1808-1856 гг. În: Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы. Минск, 1964, с. 412-420.
28. Мещерюк, И. Социально-экономическое развитие болгарских и гагаузских сел в Южной Бессарабии (1808-1856 гг.). Кишинев: АН МССР, Ин-т истории, 1970. 341 с.
29. Новаков, С. Первые шаги на пути к свету и знаниям в бессарабском Кортене. În: Ежегодник Института межэтнических исследований Академии наук Республики Молдова. Т. V. Кишинев, 2004, с. 44-48.
30. Новаков, С., Старостенко, Н. К истории освящения трехпрестольной во имя Преображения Господня, Предтечи Крестителя Иоанна и Архангела Михаила Церкви в колонии Болграде (Бессарабия, 15 октября 1838 г.). În: Славянские культуры в инациональной среде. Кишинев, 1995, с. 112-116.
31. Новаков, С., Червенков, Н. Прошлое и настоящее с. Кирютня. Кишинев: Штиинца, 1980. 93 с.
32. Поглубко, К. Весна освобождения. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1978. 200 с.
33. Поглубко, К., Забунов, И. Обновленная Твардица. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1980. 140 с.
34. Свиньин, П. Описание Бессарабской области. În: Записки Одесского общества истории и древностей. Т. VI. Одесса, 1867, с. 175-320.
35. Скальковскій, А. Болгарскія колоніи в Бессарабіи и Новоросійскомъ крае. Статистическій очеркъ А. Скальковскаго. СПб.: Въ Типографіи Министерства Внутренних Дел, 1848. 132 с.
36. Стойнов, Г. С. Кирсово: 180 лет Башкүү. Кирсово в прошлом и настоящем. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1990. 128 с.
37. Станчев, М. Болгары в Российской империи, СССР, странах Балтии и СНГ. Том 1 (1711-2006). Статистический сборник. София: АИ „Марин Дринов”, 2009. 619 с.

În limba bulgară:

38. Велики, К., Трайков, В. Българската емиграция във Влахия след русско-турската война 1828-1829 гг.: Документи. София: БАН, 1980. 409 с.
39. Гандев, Х. Проблеми на Българското Възраждане. София: Наука и изкуство, 1976. 855 с.
40. Грек, И., Н. Червенков. Българите от Украйна и Молдова. Минало и настояще. София: Издателска къща „Христо Ботев”, 1993. 296 с.

41. Дойнов, Ст. Българите в Укарайна и Молдова през Възраждането 1751-1878. София: Академическо издателство „Марин Дринов”, 2005. 362 с.
42. Дундаров, И., В. Пелин. Грамотите на молдовските князе за приемането и настаняването на българи в Молдова през 1790-1810 г. Ямбол: Издателска къща „Жельо Учков”, 2005. 148 с.
43. Дякович, В. Българска Бесарабия. Историко-етнографски очеркъ съ спомени за генерала Иван Колев отъ съучениците му по гимназия съотечественици: Вл. Дякович, Д. И. Николаев, П. Бачурски и д-р К. Бачурски. София: Печатница на Акц. Д-во „Радикал”, 1918. 246 с.
44. Дякович, В. Българите в Бесарабия. Кратък исторически очерк с пет приложения. София: б.и., 1930. 118 с.
45. Занетов, Г. Българските колонии в Русия. Ѐп: ПСПБКД. Средец, 1891, №№ 37-38, с. 177-193; 1892, № 39, с. 378-385; 1895, № 48, с. 849-898.
46. Калчев, К. Българската етническа общност в Бесарабия (XIX–XX в.). Възникване, развитие, принос в общонационалните процеси. Велико Търново: Унив. Изд. „Св. св. Кирил и Методий”, 2009. 262 с.
47. Романски, Ст. Българит във Влашко и Молдова. Документи. София: Държавна печатница, 1930. 685 с.
48. Табаков, С. История на град Сливен. Том II. София: Печатница С. М. Стойков, 1924. 605 с.
49. Титоров, Ѐ. Българите в Бесарабия. София: Печатница на Г. А. Ножаров, 1903. 352 с.

Ѐn limba ucraineană:

50. Ганчев, О., Мильчев, О., Пригарин, О. «Туканци»: питання формування однієї субетнічної групи болгар України. Ѐп: З любов'ю до народів: ювілейний збірник на пошану члена-кореспондента НАН України Всеволода Івановича Наулка з нагоди 80-річчя від дня народження. Київ, 2013, с. 95-108.
51. Мильчев, В. Болгарські переселенці на півдні України. 1724-1800 рр. Київ-Запоріжжя: Тандем-У, 2001. 198 с.

ADNOTARE

Autor: Duminica Ivan

Tema: Coloniile bulgarilor în Basarabia (anii 1806-1856). Teză de doctor în istorie. Chișinău, 2017.

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (365 titluri), 157 pagini text de bază (fără bibliografie), 8 tabele.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Imperiul Rus, Bugeac, colonizare, bulgari.

Domeniul de studiu: Istoria românilor (pe perioade)

Scopul lucrării constă în studierea complexă a proceselor de emigrare și a dezvoltării social-economice și spiritual-educaționale a bulgarilor în Basarabia la începutul secolului al XIX-lea.

Obiectivele lucrării rezidă în: analiza cauzelor care au dus la emigrarea bulgarilor din Imperiul Otoman în Basarabia; identificarea centrelor din care bulgarii emigrau din țara de baștină; analiza statutului juridic al emigranților de la sud de Dunăre în Imperiul Rus; studierea principalelor sfere de activitate economică din coloniile bulgare; cercetarea vieții bisericești și a învățământului în coloniile bulgare în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Noutatea științifică a lucrării constă în elucidarea complexă a problemei colonizării sudului Basarabiei de către etnicii bulgari, a dezvoltării coloniilor bulgare sub aspect social-economic și spiritual.

Problema științifică soluționată constă în *elucidarea* situației coloniilor bulgare din Basarabia în perioada anilor 1806-1812, *fapt care a condus* la completarea subiectului de cercetare cu date noi despre dezvoltarea social-economică și spirituală a coloniștilor, *permițând valorizarea* materialului documentar referitor la tema cercetată.

Valoarea teoretică. Rezultatele obținute vor contribui la includerea în circuitul științific a unor date și viziuni noi referitor la premisele colonizării, la relațiile dintre populația baștinașă și coloniști, la migrația internă în cadrul Basarabiei a bulgarilor etc.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că informația poate fi utilizată la realizarea unor articole și studii monografice, la elaborarea manualelor pentru ciclul gimnazial și liceal, precum și a cursurilor speciale pentru instituțiile de învățământ superior referitoare la istoria Basarabiei.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice au fost implementate prin publicarea a 10 articole și prezentarea rezultatelor obținute în cadrul unor conferințe naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

Автор: Думиника Иван

Тема: Болгарские колонии в Бессарабии (1806-1856 гг.). Диссертация на степень доктора истории. Кишинев, 2017.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография (365 наименований), 157 страниц основного текста, 8 таблиц.

Ключевые слова: Бессарабия, Российская империя, Буджак, колонизация, болгары.

Область исследования: история румын.

Цель работы: комплексное изучение процессов переселения и устройства болгар в Бессарабии первой половине XIX века.

Задачи диссертации: анализ причин, приведших к эмиграции болгарских переселенцев в Бессарабию; определение основных центров выхода эмигрантов из болгарских земель; анализ правового статуса задунайских колонистов в Российской империи; изучение основных областей экономической деятельности в болгарских колониях; исследование церковного развития и состояния просвещения в болгарских колониях в первой половине XIX в.

Научная новизна работы заключается в комплексном изучении проблем колонизации Бессарабии болгарскими, а также вопросов развития болгарских колоний в социально-экономической и в духовной сферах.

Решение научной задачи состоит в том, что было выявлено состояние болгарских колоний в Бессарабии в период 1806-1856 гг., что привело к обнаружению новых данных о социально-экономическом и духовном развитии колонистов, позволяющих ввести в научный оборот новые источниковые данные по теме рассматриваемой в докторской диссертации.

Теоретическая ценность. Полученные результаты будут способствовать включению в научный оборот новых данных о причинах переселения, отношений между коренным населением и колонистами, а также внутренней миграции болгар в Бессарабии и т.д.

Практическая ценность диссертации состоит в том, что ее результаты могут быть использованы при написании научных статей и монографий по смежной теме.

Внедрение научных результатов. Научные результаты диссертации отражены в 10 статьях и представлены на национальных и международных научных конференциях.

ANNOTATION

Author: Duminica Ivan

Subject: **Bulgarian colony in Bessarabia (1806-1856).** Ph. D. thesis in history, Chisinau, 2017.

Structure of the thesis: The work consist of annotations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 365 titles, basic text on 157 pages, 8 tables.

Key words: Bessarabia, Russian Empire, Budjak, colonization, bulgarians.

Field of study: Romanian modern history

Goal and objectives: The purpose of work is to study the migration process of Bulgarians in Bessarabia and their socio-economic and spiritual-educational development at the beginning of XIX century.

The objectives of the dissertation: identification and analysis of the main causes which lead to migration of Bulgarians from Ottoman Empire to Bessarabia; fixation and geographical localization of the main exit centers of emigrants from Bulgarian lands; analysis of legal status of Transdanubian colonists in Russian Empire.

Scientific innovation and originality: complex elucidation of the colonization problem of the south Bessarabia by the ethnic Bulgarians and the social-economic and spiritual development in the Bulgarian colonies.

Solution of the scientific problem is *to elucidate* the situation of the Bulgarian colonies from Bessarabian between the years of 1806-1812, *fact that led* to enrich the research subject with new data about the socio-economic and spiritual development of the colonists, *allowing* the valorization of the documentary material relating to the explored theme.

The theoretical significance: materials that are introduced into scientific circulation for the first time will contribute to researches of history of Bulgarian ethnic community in Bessarabia.

Applicative value: The results of the investigation can be applied within the training programs in higher education, in writing of scientific works about ethnical and demographic history of the area between Prut and Dniester rivers.

Implementation of the results: obtained scientific results were used in writing of 3 monographs, more than 10 articles, material was presented at national and international scientific conferences.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE

1. Duminica, Ivan. Cu privire la formarea coloniei bulgare Taraclia, județul Akkerman. În: *Archiva Moldaviae*. Iași: s.n., 2013, vol. V, p. 151-165 (c.a. 1,4). ISSN 2067-3930.
2. Duminica, Ivan. Privilegiile acordate bulgarilor din Basarabia și din Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: *Revista de etnologie și culturologie*. Vol IX-X. Chișinău: Magna-Princeps, 2011, p. 101-107 (c.a. 1). ISSN 1857-2049. (Categorica C).
3. Duminica, Ivan. Violența în Bulgaria sub stăpânire otomană – factor al imigrării bulgarilor la nord de Dunăre (sf. sec. al XVIII – înc. sec. al XIX-lea). În: *Revista de etnologie și culturologie*. Vol XI-XII. Chișinău: s.n., 2012, p. 119-126 (c.a. 1,3). ISSN 1857-2049. (Categorica C).
4. Duminica, Ivan. Date noi despre Mitropolitul de Silistra Antim (1778–1836). În: *Revista de etnologie și culturologie*. Vol. XVI. Chișinău: Garomont, 2014, p. 105-113 (c.a. 0,6). ISSN 1857-2049. (Categorica B).
5. Думиника, Иван. Историографические сведения о болгарях Северного Причерноморья в конце XVIII века. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe umanistice”. Chișinău: CEP USM, 2015, № 4 (84), p. 61-72 (c.a. 1,4). ISSN 1811-2668 (Categorica B).
6. Duminica, Ivan. Cu privire la bulgarii supuși străini în Basarabia (anii 1821-1828). În: *Revista de etnologie și culturologie*. Chișinău: s.n., 2015. Vol. XVII, p. 72-81 (c.a. 0,7). ISSN 1857-2049 (Categorica B).
7. Duminica, Ivan. Emigranții bulgari din Basarabia la sfârșitul secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea (repere istoriografice). În: *Revista de etnologie și culturologie*. Chișinău: s.n., 2015. Vol. XVIII, p. 79-84 (c.a. 0,7). ISSN 1857-2049 (Categorica B).
8. Думиника, Иван. Румынская историография периода 1918-1944 гг. к вопросу о переселении болгар в Бессарабию в конце XVIII–первой половине XIX вв. În: *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали*. Том XI. Одеса–Велико Търново, 2012, с. 39-55 (c.a. 0,9). ISBN 978-966-389-225-2.
9. Duminica, Ivan. Colonizările bulgarilor în Basarabia ca rezultat al Tratatului de pace de la București. În: *Tratatul de pace de la București din 1812: 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus. Materialele Conferinței Internaționale*. Chișinău, 26-28 aprilie 2012. Chișinău: Pontos, 2012, p. 109-120 (c.a. 1,5). ISBN 978-9975-51-350-0.
10. Duminica, Ivan. Viața școlară în colonia bulgară Taraclia, județul Akkerman (1839-1918). În: *Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor* (Ediția a V-a). Rezumatele comunicărilor. Chișinău: Profesional Service, 2013, p. 49-50 (c.a. 0,2). ISBN 978-9975-4319-6-5.

DUMINICA IVAN

COLONIILE BULGARILOR ÎN BASARABIA (ANII 1806-1856)

611.02 ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 21.03.2017
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar.: 1,8

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr. 6

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60. Chişinău, MD 2009